

YAPON DİLİNDƏ RESİPROK

O.B.CƏLİLBƏYLİ
Bakı Dövlət Universiteti

1. Resiprok yapon dilində müəyyən qeyri-simmetrik predikatın adı olan feldən morfoloji yolla düzəlir [resiprokun təbiəti və müxtəlif dillərdə resiprokun xüsusiyyətləri barədə bax, məsələn: Храковский 1981; Генюшене 1983; Орлоблин, Зарбамнев 1993]. Bu qeyri-simmetrik predikat üçvalentli, ikivalentli və birvalentli ola bilər. Məsələn: A は B に C を誓う (*A-va-B-ni C-o çikau* ‘A B-yə C andı içir’) (üçvalentli), A は B を罵る (*A-va-B-o nonoşiru* ‘A B-ni danlayır’) (ikivalentli), A は 泣く (*A-va naku* ‘A ağlayır’) (birvalentli). O, ikinci dərəcəli partisipantdan ibarət qeyri-simmetrik predikatı adlandırma bilir, qeyri-simmetrik felin resiproka səthi çevrilməsini mümkün edir. Məsələn: A は B の手を(=C)取る (*A-va B-no te o (=C) toru* ‘A B-nin əlindən (=C) tutur’) (hərfən: ‘A B-nin əlini götürür’); A は B の手を握る (*A-va B-no te o (=C) nigiru* ‘A B-nin əlindən (C) tutur’) (hərfən: ‘A B-nin əlini (C) tutur’).

Sonuncu halda derivasiyanın mümkünlüyü onunla şərtlənir ki, B ilə C arasında tamın hissəyə olan münasibəti mövcuddur və tam burada şəxsdir.

Resiproku əmələ gətirən vasitə müvafiq qeyri-simmetrik situasiyanı adlandıran törədici felin ikinci əsasına birləşdirən -合(-*a*-) morfidur: A 罵る B → (*A nonoşir-u*- B ‘A B-ni söyür’: ikinci əsas 罵る *nonoşir-u* → resiprok *nonoşir-u-a*- ‘(A və B) [ilə] söyüşlər’.

Nonoşir-i-a tipli törəmələrdə resiprok mənası -合(-*a*-) elementində ehtiva olunmuşdur. Bununla belə, *nonoşir-i-a* heç də söz forması deyil, bir neçə morfdan ibarət olan söz formasının fraqmentidir: *nonoşir*- ‘söymək’, -*i*- – *nonoşir*- ilə -*a*- morfunu birləşdirən element, -*a*- – resiprokun göstəricisi.

Nonoşir-i-a- zəncirinin fraqmentar xarakteri -*a*- morfunun təbiəti ilə izah edilir. Bu morf söz formasının sonunda gələ bilməz. Ona görə də bu morflar zəncirini söz forması vəziyyətinə gətirmək üçün həmin morfların ardınca ya eyni statuslu başqa bir morf gəlir – bundan sonra yenidən morflar zəncirini söz formasına qədər tamamlamaq məsələsi ortaya çıxır (məsələn: *nonoşir-i-a* → *nonoşir-i-a-mas*- [respektiv formasının sözsonu olmayan -ます -*mas* morfu ilə]), ya da finitlik statuslu morf əlavə edilir (məsələn: qeyri-keçmiş zamanın finit morfu -*u*- ilə tamamlanan *nonoşir-i-a-u*).

Resiprokun sonda gəlməyən -*a*- morfu çoxvariantlı morflar sinfinə mənsubdur; bütün bu variantlar ondan sonrakı morflara münasibətdə əlavə distribusiyadadır. A.A.Xolodoviç -*a*- morfunu bu şəkildə suffiks “vokabula”sı adlandırır (çünki -*a*- morfu məhz suffiksdır) [Холодович 1979, 164-165]. Əslində resiprok morfu ikimorfludur. Morflar əlavə olunduqca -*a*- morfunun morasının

tembri avtomatik olaraq dəyişir. İkinci mora beş dəyişikliyə məruz qalır: 0. *-a- φ-*; 1. Suffiksin ikinci morasının müxtəlif variantlarda çıxış etməsi əlavə distribusiyaya malikdir. Məsələn, qəti inkardan əvvəl 1-ci variant (*nonoşir-i-a-wa-na* ‘bir-biri ilə [qətiyyə] söyüşmələr’), qeyri-qəti inkardan əvvəl isə 3-cü variant işlədilir (*nonoşir-i-a-u-may* ‘sanki [=deyəsen] bir-biri ilə söyüşmələr’).

Fonetik səviyyədə *-ə-* əlavə morası tələffüz edilmir. Məsələn: *nonoşir -i-a-φ-u* → *nonoşirau* ‘bir-biri ilə söyüşmələr’ (*-u-* – keçmiş zamanın finit morfu, *-ə-* – ikimorflu *-a-* suffiksinin şərti morası, ikinci morası).

-a- suffiksinin variantları *-思-* (*omo-*) ‘fikirləşmək’ tipli tammənəli fellərin variantları ilə tam üst-üstə düşür. Müq. et: 0. *-a- φ-*, *omo- φ-*; 1. *-a-va-*, *omo- va-*; 2. *-a-i-*, *omo-i-*; 3. *-a-u-*, *omo-u-*; 4. *-a-e-*, *omo-e-*; 5. *-a-ɸ-*, *omo-ɸ-*.

Bu səbəbdən də yapon qrammatikalarının əksəriyyətində belə suffiksləri müstəqil şəkildə işləmə bilmələrinə görə köməkçi fellər adlandırırırlar. Lakin A.A.Xolodoviç belə yanaşmanı yanlış sayır. O, bunu belə izah edir. Doğrudan da, fel, hətta köməkçi fel olmaq üçün həmin nitq zənciri feli söz formasının əsas əlamətinə *-* finit morfa malik olmalıdır. Lakin bu “köməkçi fel”in heç bir variantı özünə məhz onun finit morfu ola biləcək hər hansı finit morfu birləşdirə bilmir. Finit morfu birləşdirdiyimiz zaman biz söz formasına morflar zəncirindəki sonuncu morfu deyil, sonuncu morf da daxil olmaqla bütün morflar zəncirini çeviririk. Məsələn, tərkibində qeyri-keçmiş zamanın *-u* finit morfu olan 殴り合う (*naguriau* ‘bir-biri ilə dalaşmaq’) söz formasının bilavasitə tərkib hissələri (*naguri*) + (*a-φ-u*) yox, (*naguria-φ*) + (*-u*)-dur. Ona görə də *-a-* özünün bütün beş variantında suffiksdür [Xolodoviç 1979, 165].

Finit morf ya ilkin felə, ya da onun derivatına, daha doğrusu, ilkin fel və bir və ya bir neçə sonuncu olmayan morfdan ibarət birləşməyə mənsub ola bilər.

Buradan aydın olur ki, *-a-* ümumiyyətlə nə fel, nə də o cümlədən köməkçi feldir. Köməkçi fel olmaq üçün onun sadəcə şəkilçisi yoxdur.

Bu resiprok suffiksinin (*a-*) onun çoxvariantlı əsaslarının toplusu ilə omofonu vardır – *a-u* ‘təsadüf edilir’ felinin kökü. Bunlar arasındakı fərq ondan ibarətdir ki, felin əsasından, məsələn, *a-ə-*-dən, söz forması, misal üçün, əvvəl gəlməmək mənasına malik *a-u* söz forması (daha dəqiq desək, *a-φ-u*) əmələ gələ bilər, *-a-* suffiksindən isə heç bir söz forması əmələ gələ bilməz.

Bu omofonlar arasındakı oxşarlıq isə onların hər ikisinin variantlarının tamamilə eyni olmasındadır: 0. *a-φ-*, *-a-φ-*; 1. *a-va-*, *-a-va-*; 2. *a-i-*, *-a-i-*; 3. *a-u-*, *-a-u-*; 4. *a-e-*, *-a-e-*; 5. *a-ɸ-*, *-a-ɸ-*.

1. Resiprokun sintaktik səviyyəsinə, daha dəqiq desək, onun öz aktantlarını idarə etməsi məsələsinə gəldikdə isə, burada ilk növbədə istisna bilməyən mühüm bir qaydanın mövcudluğunu qeyd etmək lazımdır: resiprok yalnız və yalnız bir aktantı – mübtədanı idarə edir.

Resiprok ağacını aşağıdakı kimi təsvir etmək olar:

V_{rec}

$X_{nom/abc}^1$

Lakin $X_{nom/abc}$ qovşağı bir neçə şəkildə doldurula bilər:

a) Subyekt və obyekt eyni addadırsa, o halda X qovşağında yalnız bir ad yerləşdirilə bilər; resiprokun olması bu ad altında nə qədər şəxsin olmasına və

onların hansı rol oynamasına işarə edir. Məsələn: 力士が睨み合って (*Rikişi ga niramiatte iru aida* ... ‘Döyüşənlər bir-birindən gözlərini çəkmədən [dayanarkən] ...’);

b) Bu növ, subyekt və həmsubjekt eynicinsli çoxluğun elementləridirsə, görünür, məcburidir. Məsələn, dostlar eynicinsli çoxluqdur: bu çoxluğun hər bir üzvü bir-birinə dostdur. Eyni fikri başqa eynicinsli çoxluqlar haqqında da demək olar. Deməli, aşağıdakı cümlələr qrammatik baxımdan doğrudur:

友人は助け合うべきだ (*Yu:cin va tasukeaubeki da* ‘Dostlar bir-birinə kömək etməlidir’) 恋人同士は掛け合ってぶらついて行った (*Koibito do:şi wa kakaeatte buratsu itta* ‘Sevgililər qucaqlaşaraq gəzişirdilər’)

c) Mübtədada eynicinsli çoxluğun bir deyil, ən azı iki üzvünün, yəni subyekt və həmsubjektin “gizlənməsi” yalnız felin resiprokunun forması ilə deyil, həm də mübtədada adın reduplikasiya edilmiş cəm formasını işlədə bilmək imkanı ilə təyin edilir. Lakin sonuncu imkan heç də bütün isimlərdə olmur. Müq. et: 人々 (*xitobito* ‘insanlar’) – 恋人お互いに抱きあつたと言うこと (*Koibito otagaini idakiatta to yu:koto* ‘Deyirlər, insanlar bir-birini sevincin ziyadəliyindən qucaqlayırlar’)

ç) Subyekt və həmsubjekt eyni addadırsa, o halda X qovşağında yalnız bir ad yerləşdirilə bilər, lakin birinci bənddəki haldan fərqli olaraq, onun bu zaman bir neçə əşyanın nəzərdə tutulduğunu dəqiq göstərən təyin-say ilə müşayiət edilməsinə yol verilir, resiprok isə bu əşyaların məhz hansı funksiya daşdığını dəqiqləşdirir. Məsələn: 二人の女性はお互いにそれとなく関心の目を投げっていた (*Futari no cosey va otagaini sore to naku kanşin no me o nagette ita* ‘Hər iki qadın nədənsə ehtiyatla bir-birinə baxırdılar’);

d) Subyekt və həmsubjekt müxtəlif addadırsa, onlar, əlbəttə, ayrı-ayrılıqda adlandırılır və bir-biri ilə eynicinsli mübtədə qrupunda birləşirlər. Hesab edirik ki, eynicinsli qrupun üzvlərindən hansının subyekt, hansının isə həmsubjekt olmasını təyin etmək bu halda sintaktik səviyyədə və hətta morfoloji səviyyədə mənasızdır. Məsələn: ...極力誌を諫める明日消しと在りしは抱き合つて激しく泣いた... *kyokuryoku şi o isameru Asukeşi to Arişimaşi va dakiatte hageşiku naita* (‘...Arismanı təkidlə həyatla haqq-hesab çəkmək fikrindən çəkəndirmiş Aske və Arisma özləri də bir-birini qucaqlayaraq acı-acı ağlayırdılar’); おじとその若い人とは機嫌よく話し合っていた (*Oci to sono vakai hito to va kigenyoku hanaşiatte ita* ‘Dayım və o gənc bir-biri ilə qızgın söhbət edirdilər’);

e) İsmnin və ya əvvəlki bəndlərdə analiz etdiyimiz tipli isimlərin köməyi ilə ifadə edilən subyekt və həmsubjekt aşağıdakılarla əvəz edilə bilər:

- eyni zamanda həm subyekt, həm də həmsubjekt təqdim edən 二人 – *futari* ‘hər iki’ sayı ilə: 二人は抱き合つて泣いた (*Futari va dakiatte naita* ‘Hər ikisi bir-birini qucaqlayaraq ağlayırdı’); 二人はお互いに慰めあう鼓舞しあつた (*Futari va otagaini nagusameau, kobuşiatte* ‘Hər ikisi bir-birinə təskinlik verir, bir-birini ürəkləndirirdilər’);

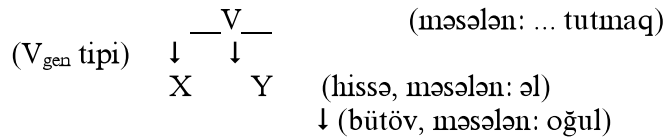
- şəxs əvəzliyi ilə, həm də mütləq cəm halda: 私たちは今そのことで言い合つているところです (*Vataşitaşi va ima sono kotode iiatte iru tokoro desu* ‘Bu haqda biz elə indicə bir-birimizlə danışırıdız’); 彼らは成功を祝辞合つた (*Karerawa seykou o şukuciatta* ‘Onlar müvəffəqiyyətlərinə görə bir-birini təbrik

etdilər’); 彼らはお互いにささやきあった(*Karera va ikudomo otagaini sasayak-iatta* ‘Onlar bir-biri ilə bir neçə dəfə nə barədəsə pıçıldışdılar’);

- simmetrik münasibətdə olan isimlər onların sayı kifayət qədər böyük olduqda みんな- *minna* ‘hamısı’ kvantoru ilə vasitə halında (instrumentalis) birləşə bilirlər; kvantor ismi /isimləri əvəz etmir, lakin onları müşayiət edir; bu zaman isimlərin özlərinin ellipsisi mümkündür: 書いたものをみんなで見せ合いました (*Kaita mono o minna de miseaimaşıta* ‘Hamısı yazılanı bir-birinə göstərdilər’).

3. Bir-biri ilə bağlı isimlər və onların əvəzediciləri yeni şəkildə ifadə edilə, yeni mübtədadan əvvəl gələ bilməyən お互いに (*o*)*tagaini* ‘bir-birini’ zərfi şəklində təkrarlana bilər:直系悦族および依拠の親族は互いに助けあわなければならない (*Çokkeyetsuzoku oyobi:kyono şinzoku va tagaini tasukeavanakereba naranay* ‘Qan qohumları və onlarla birlikdə yaşayan digər qohumlar bir-birinə kömək etməlidir’); ワイハンと産み子は蜜にたかるるように火鉢のそばで互いに見を靴毛あって恨めしそうな荒れ模様を眺めていた (*Vayhan to Umiko va mitsuni takaru arino yo:ni hibaçino sobade tagaini mio kuttsukeatte urameşiso:na aremo:yo:o nagamete ita* ‘Vayhan və Umiko bal ətrafında qaynaşan qarışqa kimi mañqalın yanında bir-birinə möhkəm qısılarlaq bu coşmuş təbii fəlakətə baxırdılar’); 二人は...お互いに越せよ認め合い、尊敬しあった(*Futari wa ... otagaini koseyo mitomeai, sonkeişıatta* ‘Hər ikisi bir-birini qiymətləndirir və bir-birində fərdiliyi etiraf edirdi’).

4. Simmetrik predikatları adlandıran fellərin uyğunluq sxemi üçün onları bir-biri ilə derivasiya münasibətində olan qeyri-simmetrik predikatları adlandıran fellərlə müqayisə etdikdə, yuxarıda göstərdiklərimizdən qərribə nəticələr meydana çıxır. Məsələn: 見せる *miseru* ‘A C-yə B-ni göstərir’ 見せ合う *miseau* ‘A və B bir-birinə C-ni göstərirlər’. V_3 , V_2 , V_1 və V fellərindən düzələn resiproklarda hissə və tam bildirən iki qovşaqdan ibarət budaqla uyğunluğunun bütün sxemlərini göstərək:



Müqayisə üçün həm də törədici V_3 , V_2 , V_1 və V felləri ilə hissə və tamdan ibarət budağın bütün uyğunluqlarını göstərək.

V_3 : 彼は彼女に罪を浴びせた(*Kare va kanoconi tsumi o abiseta* ‘O, günahlı qızım üstünə atdı’).

V_3 (*abiseru*)

Sb	Ob	Adr
N_{nom}	N_{acc}	N_{dat}

彼と彼女は互いに罪を浴びせあった(*Kare to kanoço va tagaini tsumi o abiseatta* ‘O [kişi] və o [qadın] günahlı bir-birinin boynuna atırdılar’).

V _{rec} (<i>abiseau</i>)		
Sb	KSb	Ob
(N _{mo} N) _{nom}	N _{acc}	N _{acc}

Müq. et: 語る *kataru* ‘A B ilə C haqqında danışır’ və 語り合う *katariiau* ‘bir-biri ilə danışır’, 誓う *çikau* ‘A B-yə C andı içir’ və 誓い合う *çikaiiau* ‘bir-birinə and içirlər’ bir-biri ilə analogi münasibətdədir, lakin V₃-də A, B və C-nin rolları başqadır.

V₂: 細君は彼らをにらんでいた (*Saykun va karera o nirande ita* ‘Arvadı onları diqqətlə izləyirdi [=baxırdı]).

V ₂ (<i>niramu</i>)	
Sb	Ob
N _{nom}	N _{acc}

力士がにらみ合っていた (*Rikişi ga niramiatte ita* ‘Döyüşənlər bir-birindən gözlərini çəkmirdilər’).

V _{rec} (<i>niraniau</i>)	
Sb	KSb
(N _{pl}) _{nom}	

細君と彼らはにらみ合っていた (*Saykun to karera va niramiatte ita* ‘Arvadı və onlar gözlərini bir-birindən çəkmirdilər’).

V _{rec} (<i>niraniau</i>)	
Sb	KSb
(N _{mo} N) _{nom}	

Müq. et: 罵る (*nonoşiru* ‘A B-ni söyür’) və 罵り合う (*nonoşiriau* ‘A və B bir-biri ilə söyürlər’), 認める (*mitomeru* ‘A B-ni tanıyır’) və 認め合う (*mitomeau* ‘A və B bir-birini tanıyırlar’), 尊敬する (*sonkeysuru* ‘A B-yə hörmət edir’) və 尊敬しあう (*sonkeyşiau* ‘A və B bir-birinə hörmət edirlər’), 陥れる (*otoşiireru* ‘A B-ni aldadır’) və 陥れあう (*otoşiireau* ‘A və B bir-birini aldadırlar’) bir-biri ilə analogi münasibətdir.

V₁: スズメは鳴く (*Suzume va naku* ‘Sərçə civildəyir’).

V ₁ (<i>naku</i>)
Real
N _{nom}

スズメは互いにうれしそうな声で鳴きあった (*Suzume va tagaini uresiso:na koe de nakiatta* ‘Sərçələr bir-birinə nəyisə şən səslə oxuyurdular’).

V _{rec} (<i>nikiau</i>)	
Sb	KSb
(N _{pl}) _{nom}	

V_{gen}: 僕は彼の手を握った (*Boku va karenno te o nigitta* ‘Mən onun [kişinin] əlindən tutdum’); 僕は彼女の手をとった (*Boku va kanocono te o totta* ‘Mən onun [qadının] əlindən tutdum’); 私は彼の個性を認める (*Vatakuşi va kare no kosei o mitomeru* ‘Mən ondakı fərdiliyi qəbul edirəm’).

V _{gen} (<i>nigiru</i> və s.)		
Sb	Ob _t	Ob _p
N _{nom}	N _{gen}	N _{acc}

並んで座ったときには手を握り合っていた (*Narande suwatta tokini va te o nigiriatte ita* ‘Yanaşı oturaraq, onlar bir-birinin əlindən tutmuşdular’); 二人は手を取り合って...別荘へ急いだ (*Futari va te o toriatte ... bessō:e isoida* ‘Bir-birinin əlindən tutaraq, ... hər ikisi bağ evinə tələsirdilər’); 二人はお互いに個性を認め合う (*Futari va otagaini kosei o mitomeau* ‘Onlar bir-birində fərdiliyi etiraf edirdilər’).

V _{rec} (<i>nigiriau</i>)	
Sb	KSb
(N) _{nom}	

Yuxarıda qeyd olunanlara istinadən yapon resiprokunun “qəribəliyini” dəqiq izah etmək olar.

İlkin və törəmə fel növləri arasında, *sındırmaq* və *sındırılmaq* arasında uyğunluq sxemini xatırlayaq. Birincisi, “leksemin semantik valentliklər toplusu bütün işlənmə hallarında dəyişməz qalır” [Paduçeva 1974, 220]. İkincisi, “istənilən törəmə fel növünün mənası ondan ibarətdir ki, o, ... üç tipə mənsub olan felin sintaktik işlənməsinin bir və ya bir neçə dəyişməsinə göstərir” [yenə orada, 225]: 1) “sözün sintaktik aktantlarından birinin semantik interpretasiyasının dəyişməsi” (məsələn, *Oğlum pəncərəni sındırdı* → *Pəncərə oğlum tərəfindən sındırıldı* dəyişməsində mübtəda Sb yox, Ob-dir); 2) “verilmiş semantik interpretasiya ilə yeni sintaktik valentliyin meydana çıxması” (məsələn, “*Pəncərə oğlum tərəfindən sındırılmışdı*” cümləsində Ob_{ag}); 3) “sözün sintaktik valentliklərindən birinin qadağan olunması” [yenə orada, 224] (məsələn, *Pəncərə oğlum tərəfindən sındırılmışdı* cümləsində Ob_{rec}).

Sintaktik tərəfin detallarını kənara qoysaq, görürük ki, törəmə fel növündə partisipantların sayı dəyişmiş; müxtəsər şəkildə desək, uyğunluq sxeminin üst sətri həmişə eyni tərzdə qeyd olunur: bütün dəyişmələr onun alt sətrində baş verir.

Bu, prinsip etibarilə hər yerdə qanunidir; yapon dili ilə çətinliklər hər halda onun 泣く *naku* ‘ağlayır’, 降る *furu* ‘yağır’ tipli birvalentli felləri ilə meydana çıxır. İndi kontakt kateqoriyasının ilkin və törəmə formalarında uyğunluq sxemləri arasındakı münasibəti xatırladaq (‘yanmaq’ və ‘yandırmaq’, ‘doğmaq’ və ‘doğdurmaq’ felləri arasında).

Burada semantik valentliklər toplusu ən azı bir vahid artır, lakin bütün ilkin partisipantlar saxlanır:

Sb	Ob	⇒
Ca	Sb	Ob

Sintaktik səviyyədə nə baş verməsi, cümlə üzvlərinin statusunun necə dəyişməsi məsələlərinə biz burada toxunmayacağıq, çünki onlar başqa tədqiqatlarda təsvir edilmişdir [bax: Xolodoviç 1969; Xolodoviç 1979, 91-112].

Bütün bunlardan sonra yapon resiprokuna diqqət etsək, törədici feldən törəmə felə keçərkən ən azı iki partisipantın dəyişdiyini görürük. Doğrudan da, məsələn, A はBを抱く (*A-va B-o daku* ‘A B-ni qucaqlayır’) cümləsini götürək. A, felin göstərdiyi kimi, B ilə bəzi manipulyasiyalar edir, lakin bu zaman məhz B-nin nə etdiyini qətiyyənlə bilmirik və B-nin hərəkətini hətta implikasiya da edə bilmərik. B haqqında yeganə onu deyə bilərik ki, o burada affikslənmiş obyekt

($\bar{A}f$). Biz nə A-nı, nə də B-ni yuxarıda qeyd etdiyimiz mənada subyekt və həmsubjekt adlandırma bilmərik. Fərz edək ki, uyğunluq sxeminin birinci sətri

burada aşağıda $\bar{A}f$:

Af	$\bar{A}f$
----	------------

A と B は抱き合う *A-to B-va dakiau* (‘A və B qucaqlayırlar’), ‘A və B bir-birini qucaqlayırlar’ cümləsində isə məsələ tamamilə başqa cürdür. A-nın B ilə bəzi manipulyasiyalar etdiyini iddia etməyə bizim heç bir əsasımız yoxdur, analoji fikri B haqqında da demək olardı. Eynilə bunun kimi B-nin affikslənmiş obyekt olduğunu iddia edə bilmərik, çünki bu statusu A-nın adına da yazma bilərdik. 抱き合う *dakiau* feli ilə işləndikdə A və B-yə 抱く (*daku*) feli ilə işlənən zaman verdiyimiz eyni statusu verə bilməməyimiz sadəcə olaraq onların bildirdikləri situasiyaların müxtəlif semantik təbiəti ilə izah edilir: birinci halda qeyri-simmetrik, ikinci halda isə simmetrik situasiyadır. A və B partisipantları birinci halda subyekt və həmsubjekt deyillər, ikinci halda isə subyekt və həmsubjekt rolunda çıxış edirlər.

Buradan asimmetrik və simmetrik predikatların diatezinin muxtar statusa malik olması kimi mühüm bir nəticə ortaya çıxır. Bu həm də onunla təsdiqlənir ki, törədiciləri 泣く *naku* ‘civildəmək, oxumaq’ tipli predikatlar olan 泣き合う *nakiau* ‘bir-biri ilə səs-səsə vermək, bir-birinə oxumaq’ tipli simmetrik predikatlar mövcuddur və onları asimmetrik adlandırmaq məntiqsiz olardı, çünki asimmetriya daha bir partisipantın olmasını nəzərdə tutur, 泣く *naku* feli isə ikinci bir partisipant nəzərdə tutmur.

QEYDLƏR

1. Генюшене Г.Э. Рефлексивные глаголы в балтийских языках и типология рефлексивов. Вильнюс: 1983.
2. Оглоблин А.К., Зарбалиев Х.М. О морфологии реципрока в западноиндонезийских языках.- Ученые записки С.-Петербургского Государственного Университета. № 429. Вып. 34. Востоковедение. 18. Филологические исследования. Санкт-Петербург: Изд. Санкт-Петербургского Университета, 1993, с.99-107.
3. Падучева Е.В. О семантике синтаксиса. М.: 1974.
4. Холодович А.А. Проблемы грамматической теории. Л.: «Наука», 1979.

5. Холодович А.А. Морфологический и лексический каузативы в японском языке. - Типология каузативных конструкций. Л.: 1969.

РЕЦИПРОК В ЯПОНСКОМ ЯЗЫКЕ

О.Б.ДЖАЛИЛБЕЙЛИ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются морфология глагола, именуемого симметричные ситуации в японском языке, а именно, морфологическое средство образования реципрока -合/-а, которое присоединяется ко второй основе производящего глагола, называющего соответствующую несимметричную ситуацию, и вопрос управления реципрока своими актантами. На основании выявленных, вследствие этого, признаков устанавливаются схемы соответствия глаголов, называющих симметричные предикаты при сопоставлении с глаголами, называющими несимметричные предикаты, которые находятся в деривационных отношениях друг с другом, делается вывод об автономии диатез асимметричного и симметричного предикатов.

RECIPROCITY IN THE LANGUAGE OF JAPAN.

O.B.JALILBAYLI

SUMMARY

Here the author is dealing with the morphology of a verb which is termed the symmetrical situation in the language of Japan, that is, the morphological mean of the formation of "reciprocity" -合/-а, which is joining to the second stem of deriving the verb called corresponding non-symmetrical situation, and the question of regulating "reciprocity" with its own actants. On the basis of the obtained data as a result of this signs can be established the scheme of corresponding verbs called the symmetrical predicates when comparing with the verbs met in derivational attitude with each other, done a conclusion on the autonomy of diatez of the asymmetrical and the symmetrical predicates.